

Nota bene: "E magyar nyelvtan- és irodalomtanítási programunkat a történelemmel összekapcsolva terveztük meg" – írják.

Az aszódi kollégák elképzelése döbbenetesen egyszerű – és szerintem zseniális. Bevezették ugyanis a "Humán tárgyak tantárgycsoportos oktatását", ami a történelem, irodalom, filozófia, zenetörténet, művészettörténet időben párhuzamos tanítását jelenti már az első osztálytól kezdve. Az oktatáshoz szükséges idő csak a technika rováására nőtt heti két órával, a filozófiatörténet, zenetörténet így négy éven át heti 1-1 órában kapott lehetőséget. A magyar nyelvtant elsősben háromra növelték, így több, mint az irodalom (!) óraszám, de ezáltal már elsősben taníthatják a stilsziktát, megszüntetve azt az anomáliát, hogy műelemző irodalomórát kell tartani elsőtől kezdve, de a stilsziktai alapfogalmak intenzív tanítása csak a 3. éves nyelvtanban található.

Mielőtt bárki saját tantárgya szuverenitását féltené, hadd idézzem őket: "A munka egy-egy fázisában az egyes anyagrészek a tárgy természetéből adódóan elágaznak egymástól, ám egy bizonyos ponton ismét egymásba is futnak. Így az egyes tantárgyakat tanító tanárok egymással jól összehangolt, de mégis önálló munkát végezhetnek." (Id. mű, 203. o.)

Az eredményérést rendszeres, és összefoglaló-rendszerező óra előzi meg minden fejezet végén. "A feladatlapok 12-14 kérdését úgy állítjuk össze, – írják – hogy azok ne tantárgyokhoz mereven kötődő, hanem általánosabb, az egyes tantárgyak határain átvéld ismereteket hozzanak mozgásba." Nyilvánvaló, hogy az alkalmazott ismeret jobban rögződik a memóriában, az elképzelésük tehát ezért is rokonszenves. A másik ok, amiért e tantervet magam is szívesen kipróbálnám, hogy tapasztalatból tudom, mennyivel megkönnyíti a tanulási folyamatot a nehezebb észjárású gyerekek számára, ha véletlenül (a hagyományos tantervi struktúrában ez ritkán adódik) egyazon időben "mozognak" az irodalom és történelem órákon. Nagyszerű élmény lehet, ha – az elképzelésből véve a példát – a tanuló egyazon héten tanulhatja történelemből Hunyadi Mátyást, irodalomból Janus Pannoniust, filozófiatörténetből a panteizmust, utópizmust, történelmi realizmust, amikor a művészettörténeti téma Mátyás reneszánsz udvara, a zenetörténeti példa Palestrina, valamint az ősi magyar népdal.

Gondolom, sok újító szellemű kolléga megnézne egy videófelvételt az ISKOLATELEVÍZIO-BAN(!), amely a leírt tematika alapján oktató magyar, történelem, filozófia és ének-zene szakos társaink óráira kalauzolna bennünket. De nem tartom elképzelhetőnek azt sem, hogy a "konzervatív" pedagógusok is kedvet kapnának a kísérletezéshez, hiszen íme a példa: intézményi háttér, jelentős anyagi támogatás nélkül, csupán "furfanggal" milyen óriásit léphet előre a humán kultúra terjesztése hazánkban.

Tantervek, programok a magyar nyelv és irodalom tanításához, Magyar Kémikusok Egyesülete, Budapest, 1991. Szerkesztette Sipos Lajos.

DOMOKOS ZSUZSA

A fordítás helye és tanítása

A hazai idegennyelv-tanítást végigkíséri a fordítás. Több olyan nyelvkönyvben is vannak fordítási gyakorlatok, amelyek kezdőknek készültek. A hagyomány két irányból követeli a fordítást: a folytatás igénye felől és közvetve, az állami nyelvvizsga egyik feladataként. A fordítás tehát a gyakorlás alig mellőzhető eszköze, s bizonyos nyelvtanulási helyzetekben cél is. A legtöbb nyugati országban más a helyzet. Franciaországban például szinte eretnekségnek számít a fordításnak a középiskolai tanításba való beiktatása. Ám az egyetlen rendszeresen fordítanak. A poitiers-i egyetem két tanára alapos, minden részletet elemző könyvet írt arról, miként tanítsák az egyetemi hallgatókat fordítani franciáról angolra és angolról franciára. Egyszerű lapozgatás is bizonyítja, hogy a könyv szerzői nyelvészakos hallgatókra gondolnak. Komoly nyelvtudás és nyelvészeti tájékozottság nélkül ezt a nyelvészetre épülő fordítást nem lehet tanulmányozni, s az is nyilvánvaló, hogy a fordításról mint szakfeladatról van szó, amelyhez a két nyelv ismerete önmagában nem elég.

Az első nagyobb fejezet a két nyelv általános különbségeit tárgyalja, pl. bizonyítja, hogy a francia inkább viszonyzókkal, az angol inkább a szórenddel fejezi ki a mondattani kapcsolatot, a francia a szóképzést "kedveli", az angol a szóösszetételt. A következő csaknem kétszáz oldalon a fordítás kontrasztív nyelvészeti hátterét ismerhetjük meg a mondattan, a lexikai

egységek és a modalitások aspektusában.

A recenzens meglepetve ismert több megállapításban a saját gondolataira. Ő maga ugyanis a közvetítő nyelvből történő fordítás lehetőségének elméleti kérdéseivel foglalkozott, s az ilyen fordításban a fordító messze szakad az eszközhasználatban, az elrendezésben az eredetitől, amelyet nem ismer. A két francia szerző által bemutatott példákban sokszor szakad ilyen messzire egymástól az eredeti és a fordított szöveg szerkezete, sőt valóságmegközelítési módja. Egyetlen cél itt az információ közvetítése, minden más csak eszköz, amelyet cserélni lehet. A magyar hagyomány és szokás is ad szabadságot a fordítónak, s ezt anyanyelvünk rendszere is szűkséggé teszi, de kétséges, hogy a szabadságnak ezt a formáját áthozhatjuk-e a hazai fordítási gyakorlatba.

Talán ezzel az óvatos megfogalmazással vállalhatjuk: szövege és követelménye válogatja.

A példák között olyanok is akadnak, amelyekben az információ azonossága vitatható.

I. a francia eredetiben azt olvashatjuk, hogy a kuli hagyományos kínai kalapot visel, az angol fordítás ezt kiegészíti a "kúp alakú" jelzővel, ez pedig információs többletnek tekinthető. A magas színvonalú elemzés bizonytalanságérzetet kelt az olvasóban azért is, mert példái főként példamondatok, szókapcsolatok, holott a fordítás törvényei a szövegben működnek igazán.

Ezt a bizonytalanságérzetet semlegesíti a második rész, amely szövegeket mutat be fordításukkal, s mindegyik után elemzi a fordítás szándékát és technikáját. Ezekben az elemzésekben jelennek meg a két szerző nyelvészeti és módszertani elvei, mert nem szerkesztik a példákat, hanem kész munkaként veszik át őket könyvekből, újságokból. Ebben a részben az elrendezést kifogásolhatja az olvasó; szabálytalanul következnek egymás után szépirodalmi, publicisztikai, tudományos szemelvények. Az egyetlen rendszerezési szempont: a sorozat első felében az angol, a másodikban a francia a forrásnyelv.

Gazdag és több évtized szakirodalmát átfogó bibliográfia zárja a könyvet.

A könyv meggyőz arról, hogy a fordítást tanítani és tanulni kell.

Hasznos és – mondhatjuk – a legkorszerűbb nyelvészeti és módszertani tanácsokat adja azoknak, akik fordítókat és nyelvszakos egyetemi, főiskolai hallgatókat képeznek. Kisebbségi mértékben használható középiskolában is, ha olyan magas szintű az idegennyelv-tanítás is meg az anyanyelvi nevelés is, hogy komolyan meg lehet próbálkozni a fordítással. De az átlagos iskolában tanító kollégáinknak is tanácsolhatjuk, hogy a könyvben bemutatott elvek ellenére ne fordítsanak. Sajnos, a recenzens tudomása szerint a könyv Magyarországon nem található, csak könyvtári kölcsönzés útján lehet megszerezni. Az ismertetés egyik célja, hogy megvásárlásra buzdítsa a közkönyvtárakat és a nyelvészetben érdekelt köztisztviselőket.

Helène Chuquet-Michel Paillard: Approche linguistique des problèmes de traduction. Ophrys, 1987. 451. o. Irodalom: 433-438.

BÁN ERVIN

Édes Emma, drága Böbe

Boldog emlékezetű hőskorában többen kísérleteztek a filmpublicisztikával. Könnyedén, mi-
ként egy íróeszközt próbálták forgatni a kamerát, s koruk égető társadalmi gondjairól készítették
műveiket. Az ilyen mozgóképes újságírás sajnálatosan elavult mára, a tényfeltárás, a dokumen-
tálás, valamint az egyes tendenciák elemzése és bemutatása ugyanis meglehetően alkalmas eszkö-
zét a videóban, s megfelelő terepét is a különféle televíziós vállalkozásokban. Nem hátráltatja
megismerésünket többé a kényszerű fizikai és kémiai műveletek sora: a laborálás, vágás, a
hangosítás és a fényelés, mindazt az editálás helyettesíti, olykor szinte már percekbe sűrítve az
utómunkálatokat. "Egyenesben" láthatjuk a világ eseményeit, s magyarázatuk sem késlekedik
néhány óránál tovább. Semmilyen napi aktualitású filmes vállalat sem vetekedhet ezzel, még a
híradók is tönkrementek, kivesztek.

Meglepő tehát, ha valaki a társadalomábrázolás közvetlen szándékával kezd egy filmhez.
Különösképp nálunk, ahol annyi dokumentumjátékfilmes balfogás után végképp bizonyosnak lát-
szik, csupán a tiszta műfajú dokumentum, illetve fikció elfogadható a közönség számára, s kivált
akkor, amikor e furcsa kísérletet Szabó István jegyzi. Nem mintha eredendően idegen volna tőle az
újságírói vehemencia, dehogyan. Tudomásunk szerint pályája elején kacérkodott a szakmával, ám az
utóbbi esztendőik világsíkjára hozott meséi kissé elfedték érdeklődését a napi gondok iránt.